

De rusthuissector als macro-gegevens in Vlaanderen

De laatste tijd gaat er veel aandacht naar de problematiek van de vergrijzing. Vaak beperkt men deze uitdaging tot de betaalbaarheid van de pensioenen, maar er stellen zich eveneens andere pertinente vragen.

In deze studie willen we een cartografie en macro-economische benadering brengen van de rusthuissector in Vlaanderen. De sector van de Woonzorgcentra (WZC) telt immers 42.000 Voltijds Equivalenten (VTE) en is daarmee niet zoveel kleiner dan de ziekenhuissector die zonder de universitaire instellingen 51.000 VTE's telt. De budgettaire impact van de sector blijft ook groeien en dit zal op middellange termijn zo blijven. Zo gaf het Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE)¹ al aan dat een jaarlijkse uitbreiding met een kleine 1.600 wooneenheden (dit is een groei van 2%) volledig verantwoord is in het licht van de vergrijzing en de demografische evolutie in Vlaanderen.

Gegeven de matige economische groei van ongeveer 1,5% per jaar voor de periode 2015-2020² en de verplichtingen van het Stabiliteitspact, is de impact op de beschikbare overheidsbudgetten een belangrijke en niet te onderschatten uitdaging. De zesde staatshervorming, waarbij de financiering werd overgedragen naar de Vlaamse Gemeenschap, en de strengere toepassingen van de ESR 2010-normen stellen deze problematiek scherp. De financieringsvragen verbonden aan de

rusthuissector gaan immers voor een deel over recurrente uitgaven die de begroting kunnen bezwaren maar evengoed over investeringen, die ESR-gevoelig zijn. En ondertussen heeft zich in Vlaanderen ook een vastgoedsector gevormd die kapitaalkrachtig genoeg is om aan minstens een deel van de investeringsvraag tegemoet te komen. Ook de lage rentestand brengt een aantal financiële spelers naar de WZC.

De sector staat met andere woorden voor belangrijke veranderingen in zowel de diepte als in de breedte. In dat kader extrapoleren we een aantal cijfers uit de MARA-studie³ om tot een macro-economisch beeld te komen van de hele sector van de WZC in Vlaanderen. Dit beeld werd, voor zover ons bekend, voordien nog niet gegeven.

De rusthuissector in Vlaanderen

De rusthuissector in Vlaanderen is opgedeeld in drie subsectoren: de private WZC, bestuurd vanuit een vzw als rechtspersoon (52,2% van de sector) en verder in de studie kort "VZW" genoemd, de openbare WZC die ressorteren onder een OCMW (32,5% van de sector) en de commerciële rusthuizen (15,3% van de sector). De erkende woonzorgcentra zijn uitgebreid gereguleerd. Naast algemeen geldende regels, bijvoorbeeld rond de inzet van zorgpersoneel, zijn er afwijkende regels afhankelijk van het type beheersinstantie.

¹ KCE Reports 167A: Toekomstige behoefte aan residentiële ouderenzorg in België: projecties 2011-2025

² Federaal Planbureau: "De vooruitzichten voor de Belgische economie worden gekenmerkt door een groeiherneeming, een bestendige jobcreatie en een daling van het overheidstekort.", 12 mei 2015, www.plan.be

³ MARA-studie: een financiële analyse van de Woonzorgcentra zonder winstoogmerk in Vlaanderen, gerealiseerd door Zorgnet Vlaanderen, Corilus (Certacc) en Belfius Bank. U vindt de studie op www.belfius.be/onzestudies.

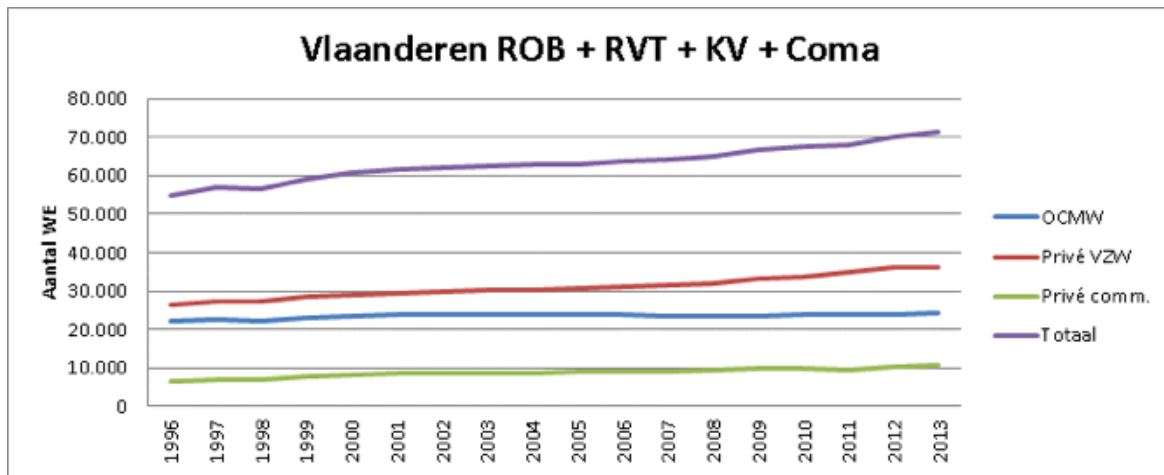
Enkele voorbeelden: de werkingssubsidie animatie wordt enkel toegekend aan VZW en OCMW's, niet aan commerciële rusthuizen. Maar wanneer het gaat om personeel dienen de VZW en de commerciële rusthuizen de sociaal akkoorden toe te passen zoals afgesproken in het paritair comité 330, daar waar de OCMW's met andere personeelsstatuten werken en de meerkost van statutaire tewerkstelling dragen. De commerciële rusthuizen kunnen voor hun investeringen in infrastructuur dan weer niet genieten van tussenkomsten van het VIPA⁴, behoudens de waarborgregelingen.

Beperkingen van de studie en werkwijze

Om een grondige sectorstudie te maken zijn cijfers nodig. We stellen echter al meteen vast dat er **een gebrek is aan consistente en publiek beschikbare⁵ data**, die moeten toelaten om een zinvol beeld op te hangen van deze niet-onbelangrijke sector in het Vlaamse zorglandschap.

Een andere vaststelling is dat er wel **regelgeving bestaat over boekhouding**, maar dat deze **niet ingeburgerd** is. Dit bemoeilijkt een goede analyse van de sector of een vergelijking van de drie subsectoren. Hoe kunnen we bijvoorbeeld komen tot een degelijke kostprijsanalyse zonder gedetailleerde afspraken en regels over een analytische boekhouding? Wie heeft een exact zicht op de zorgkost, de leefkost, de woonkost en de beheerskost van een WZC? Hoe is het gesteld met de investeringen en de toestand van de vaste activa? Vragen die voor de sector onbeantwoord blijven.

Er is dan ook nood aan meer transparantie over de bestaande exploitaties. Via FINOSTA zijn er wel gegevens voor de ziekenhuissector. FINOSTA is een boekwerk van definities dat door elk ziekenhuis verplicht dient gevolgd te worden bij het periodiek doorgeven van cijfermateriaal aan de toezichthoudende overheid. In deze sector werden duidelijke afspraken gemaakt rond de boekhoudkundige regels en de verplichte dataverzameling over de exploitaties.

⁴ VIPA: Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden.

⁵ Bepaalde overheidsinstanties beschikken over relevante cijfers maar kunnen deze niet vrijgeven. Uit deze cijfers zou veel kunnen geleerd worden en er zou tevens een veel exacter beeld kunnen worden bekomen.

Belfius Bank volgt de sector van de woonzorgcentra al verschillende jaren en beschikt bijgevolg over een **datbank**. In samenwerking met Zorgnet Vlaanderen en Corilus maakt Belfius al 9 jaar lang een benchmarkstudie: de MARA. Die is gebaseerd op het concept van de MAHA-studie (Model for Automatic Hospital Analysis). Voor deze studie wordt een belangrijke hoeveelheid cijfermateriaal bijeengebracht en worden verschillende steekproeven samengesteld. Over de korte termijn (2 jaar) gaat het over 177 WZC-voorzieningen die deelnemen aan deze financiële enquête. Over de lange termijn (10 jaar) gaat het over 134 voorzieningen die systematisch deelnemen aan deze georganiseerde enquête. Er zijn steekproeven samengesteld van enerzijds zuivere WZC, met enkel rustoordbedden (ROB), rust- en verzorgingsbedden (RVT) en kort verblijf (KV), en van anderzijds niet-zuivere WZC met al dan niet assistentiewoningen en dagverzorgingscentra in de exploitatie. De verkregen antwoorden laten toe om via extrapolaties een beeld te geven van wat de sector van de woonzorgcentra in Vlaanderen kan betekenen en om een aantal evoluties in kaart te brengen. Met deze 177 instellingen en de woongelegenheden die ze vertegenwoordigen bestrijken we immers ongeveer

één derde van de hele Vlaamse rusthuissector. Onze steekproef is dus duidelijk representatief en laat extrapolaties toe.

Toch moeten we voorzichtig zijn met extrapolaties: zoals gezegd zijn de subsectoren (privaat, openbaar en commercieel) immers verschillend en kennen ze verschillende regels. De extrapolaties moeten we dan ook vanuit die nuances benaderen.

Macro-economisch beeld van de rusthuissector

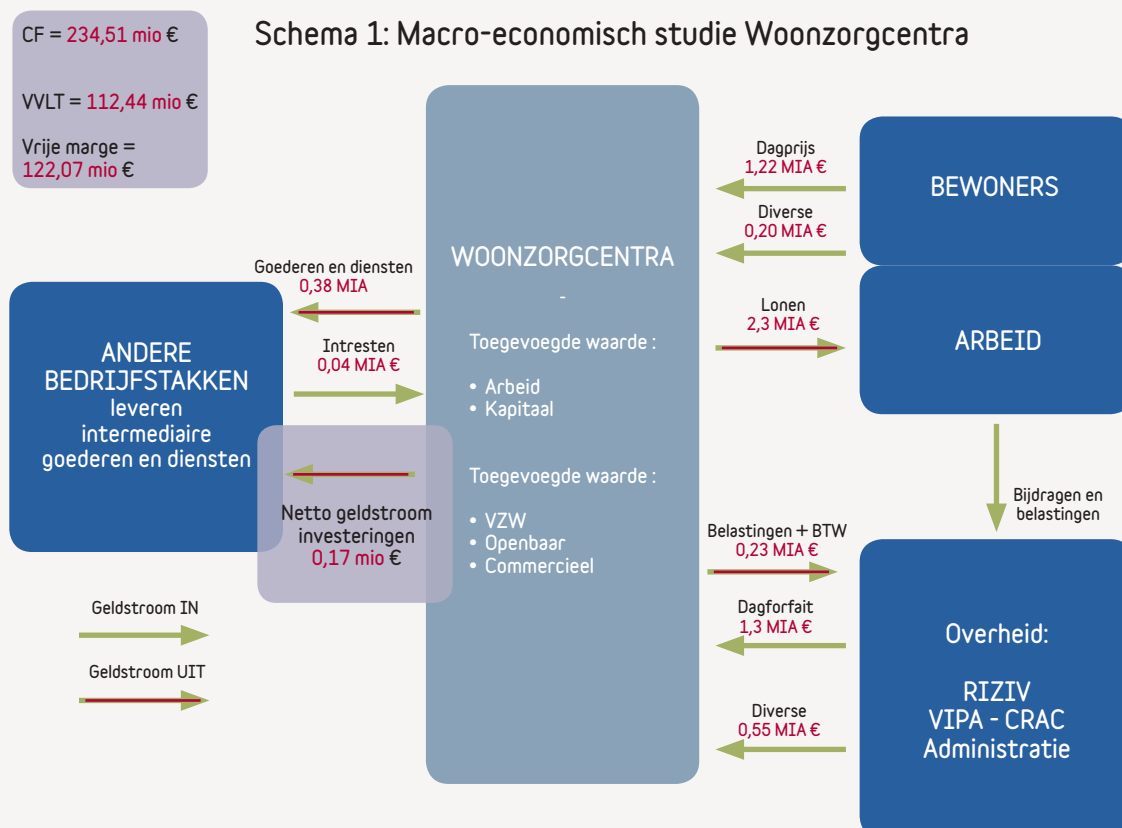
Schema 1 geeft de relaties tussen vier betrokken partijen weer. De centrale actor is het woonzorgcentrum, ongeacht uit welke subsector het komt. Het WZC levert diensten in de vorm van zorg en huisvesting aan ouderen, meestal zorgbehoevend of omwille van een sociale opname. Bewoners betalen daarvoor een dagprijs. Anderzijds is er de arbeid, geleverd door verzorgers, verpleegkundigen, administratief-, onderhouds- en keukenpersoneel. Het WZC zal hiervoor een loon uitbetalen aan haar personeel.

Uit dit schema kunnen we opmaken dat de rusthuissector een 3-tal miljard euro aan inkomsten heeft, waarvan +/- 70% gebruikt wordt om lonen te betalen. De belangrijkste financier van de sector is de overheid; slechts 40% wordt geïnd via de daggelden die WZC-bewoners betalen. Verder koopt de sector voor zo'n 380 miljoen euro aan diensten bij andere leveranciers. Globaal genomen blijft er een positieve, maar beperkte, marge van enkele procenten achter na betalen van alle kosten.

De "zorgkost" wordt grotendeels volgens het verzekeringsprincipe door de overheid vergoed. Hiertoe betaalt het RIZIV volgens de zorgbehoefte een dagforfait per verblijfsdag uit aan het WZC. Dit gebeurt via de mutualiteiten als doorgeefluik. Om het schema niet te overladen hebben we deze laatste hier buiten beschouwing gelaten. Er zijn nog tal van projecten (sociale maribel, DAC, recuperatie RSZ-bijdrage, Vesofa, Gesco, Activa-plan, Animatie, Educatief verlof, Einde loopbaan, Derde Luik,...) waarbij het WZC bepaalde personeelskosten verder kan recupereren bij de overheid en sociale organen.

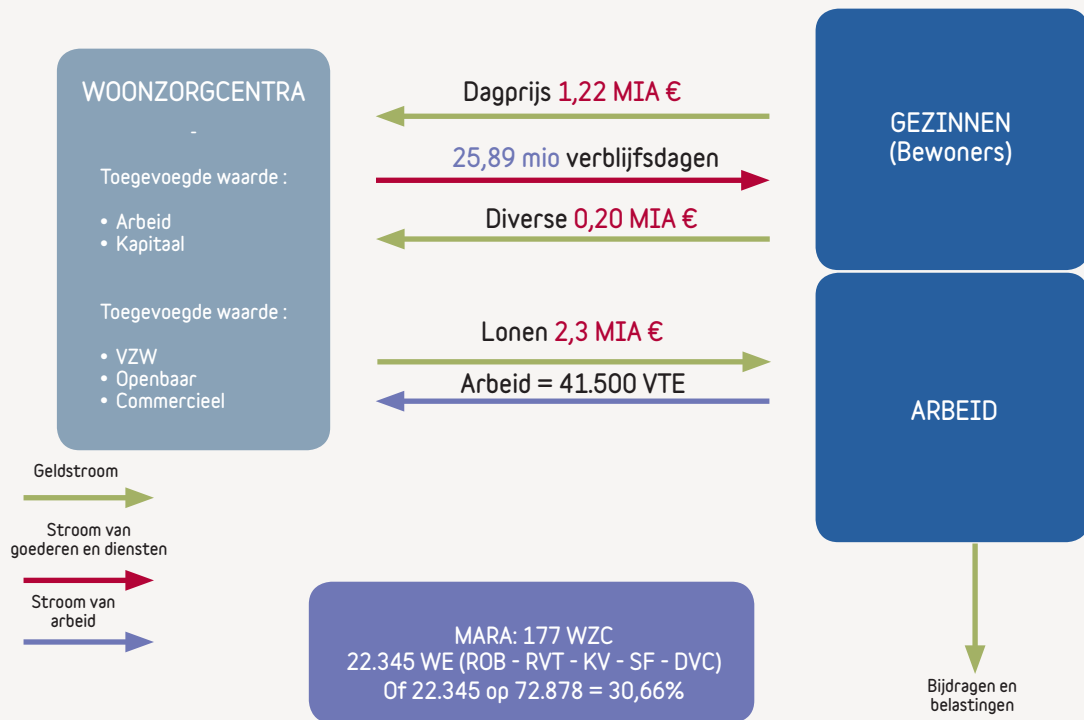
Tot op heden is de overheid tussengekomen in de investeringskosten voor de bouw van de WZC. Deze subsidiëring werd voorbehouden voor de WZC uit de non-profitsector (VZW en openbaar) en dit eerst in de vorm van een rechtstreekse subsidiëring. Later werd deze tussenkomst uitbetaald in de vorm van een bezettingsvergoeding. Hier is de toekomst onzeker.

Tenslotte zijn er de bedrijven die goederen en diensten aan de WZC leveren. Zij worden op hun beurt betaald door het WZC via aangerekende facturen.

De dagprijzen

Schema 2: Macro-economisch studie Woonzorgcentra
De relatie met de bewoners en personeel

Schema 2 zoomt in op enerzijds de geldstromen en anderzijds de stroom van voornamelijk de diensten tussen het WZC en de gezinnen. Deze gezinnen bestaan zowel uit bewoners als uit werknemers. Voor die laatste zijn er de geleverde arbeidsprestaties en de betaling door de WZC van lonen en wedden. Bij het extrapoleren van de gegevens van de MARA-studie naar heel Vlaanderen, bekomt men naar schatting bijna 26 miljoen gerealiseerde

verblijfsdagen in de Vlaamse WZC. De meeste WZC kennen permanent een zo goed als volledige bezetting (100%) en sommige realiseren zelfs een iets hogere bezetting. Voor deze verblijven worden er jaarlijks 1,21 miljard euro aan dagprijzen betaald door de bewoners.

De evolutie van de dagprijzen

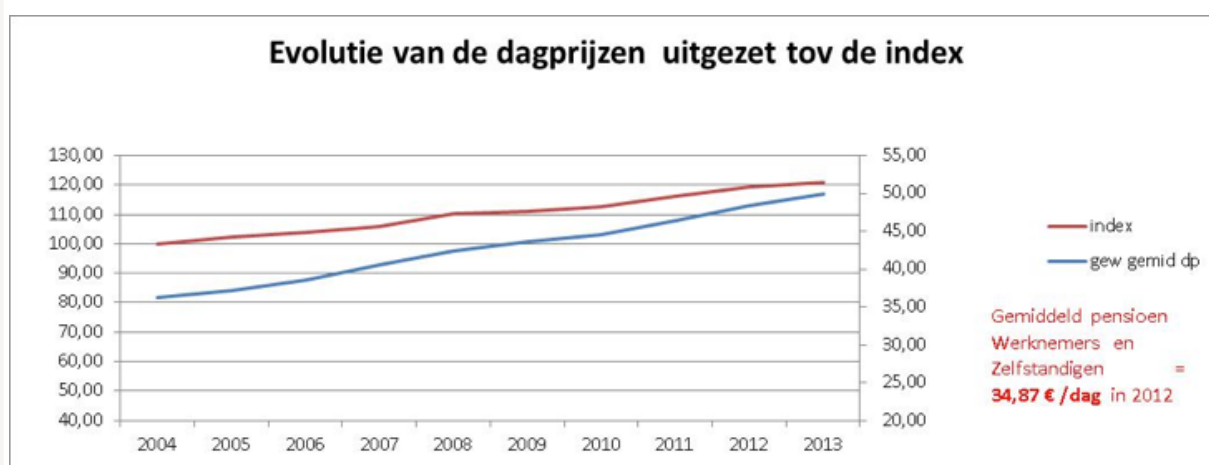
De evolutie van de dagprijzen kan niet worden weergegeven via de stijging van de opbrengsten van de dagprijzen in zijn geheel. Deze opbrengsten zijn immers te zeer beïnvloed door de stijging van het aantal gerealiseerde verblijfsdagen. Het is beter om dit te doen aan de hand van het jaarlijks gewogen gemiddelde van de dagprijzen. Dit gewogen gemiddelde is berekend voor de éénpersoonskamers en de meerpersoonskamers samen.

De gewogen gemiddelde dagprijs is berekend op grond van het aantal één- en meerpersoonskamers en de gevraagde prijzen. Dit gemiddelde werd geëxtrapoleerd voor Vlaanderen.

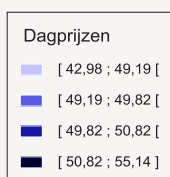
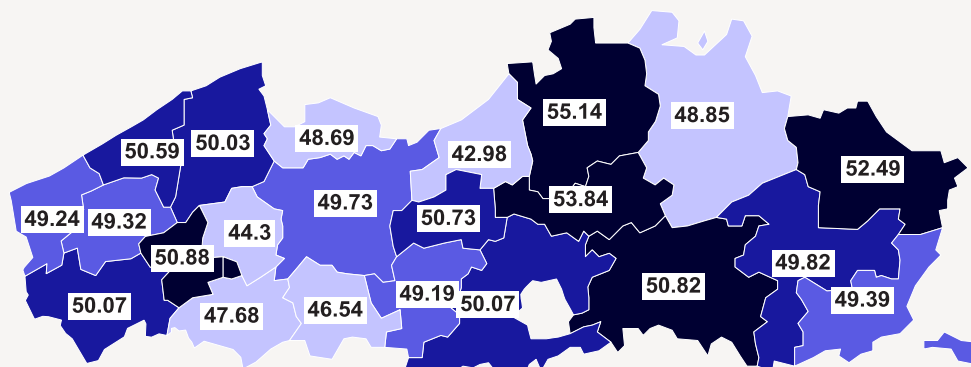
De gemiddelde dagprijs stijgt sterker dan de index van de consumtieprijzen. Een verklaring kan

gezocht worden bij "hedonische" prijsaanpassingen. Het uitrustingsniveau van de gebouwen - door de steeds hogere eisen rond duurzaam bouwen - en de uitbreiding van de dienstverlening zijn daar voorbeelden van. Bij de berekening van de procentuele groeivoeten valt ook een iets groter verschil op te merken in 2007 (3,6 %) en in 2013 (2,1 %).

Er zijn echter geen bewezen verklaringen voor de verschillen in dagprijzen tussen de arrondissementen in Vlaanderen (zie het kaartje met de dagprijzen per arrondissement). Bovendien moeten we ook vermelden dat de steekproef slaat op slechts 177 WZC, allen vzw's, op een totaal van 751 rusthuizen in Vlaanderen of 369 WZC-vzw's. We kunnen met andere woorden geen conclusies trekken over de drie subsectoren.

Klasse-indeling dagprijzen per arrondissement 2013

De berekeningen via de statistische R^2 tonen geen correlaties tussen diverse variabelen zoals de dagprijs en de afschrijvingen, de dagprijs en de financiële lasten en de ouderdomsstructuur van de gebouwen.

Ook de personeelsbezetting, aan de hand van het bovennorm zorgpersoneel (dit is het aanwezige zorgpersoneel boven de minimumnormen van het RIZIV), geeft geen duidelijke correlatie aan met de hoogte van de dagprijzen.

Wat kan dan wel een rol spelen? Wellicht vaak de managementbeslissingen van het individuele

woonzorgcentrum, of een samenspel van meerdere variabelen. Voorlopig blijft de vraag dus open hoe en waarom er zo'n prijsverschillen kunnen bestaan tussen WZC.

Er dient dan ook gepleit te worden voor meer transparantie binnen de prijspolitiek van de WZC uit de drie subsectoren.

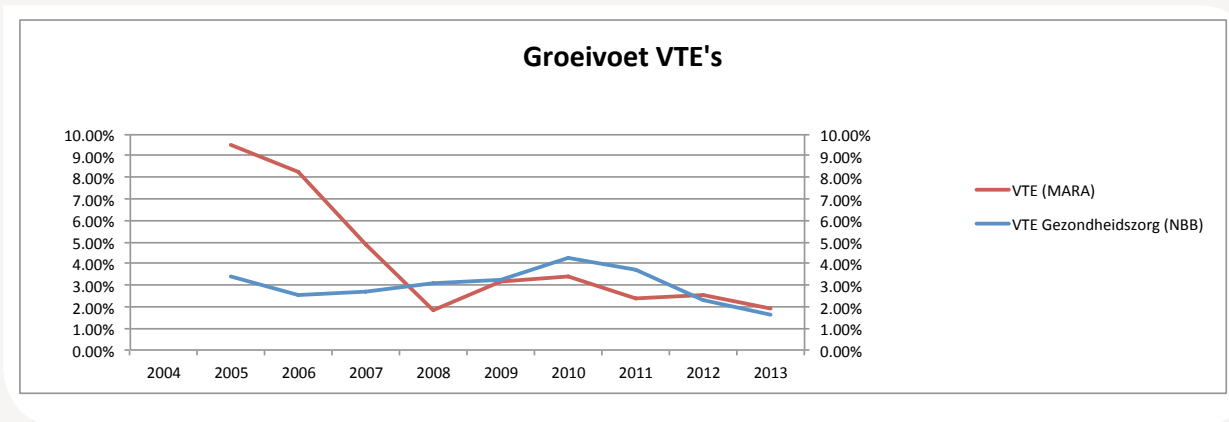
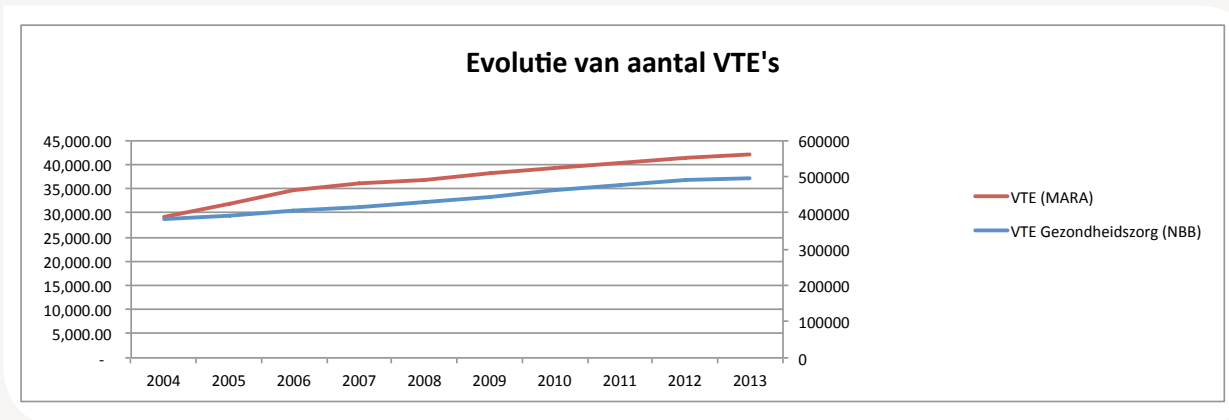
De tewerkstelling

De tewerkstelling in de sector is een bijzonder belangrijk item. De loonkost bedraagt 72% van de operationele omzet of van wat in de MARA-studie "de uitgebreide omzet" genoemd wordt. Met die uitgebreide omzet worden alle opbrengsten bedoeld die direct te maken hebben met de exploitatie: RIZIV-bijdrage, dagprijzen, allerlei subsidies en overheidstussenkomsten.

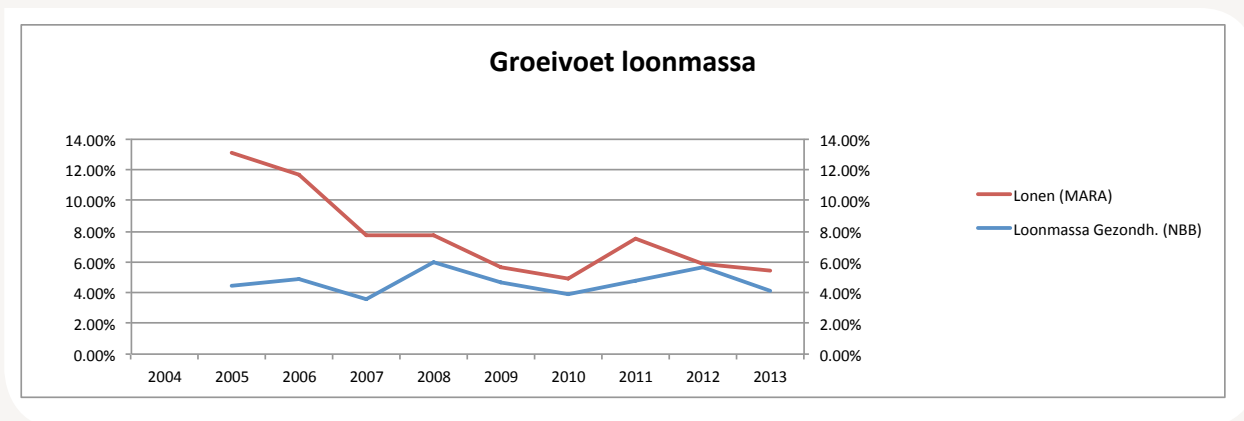
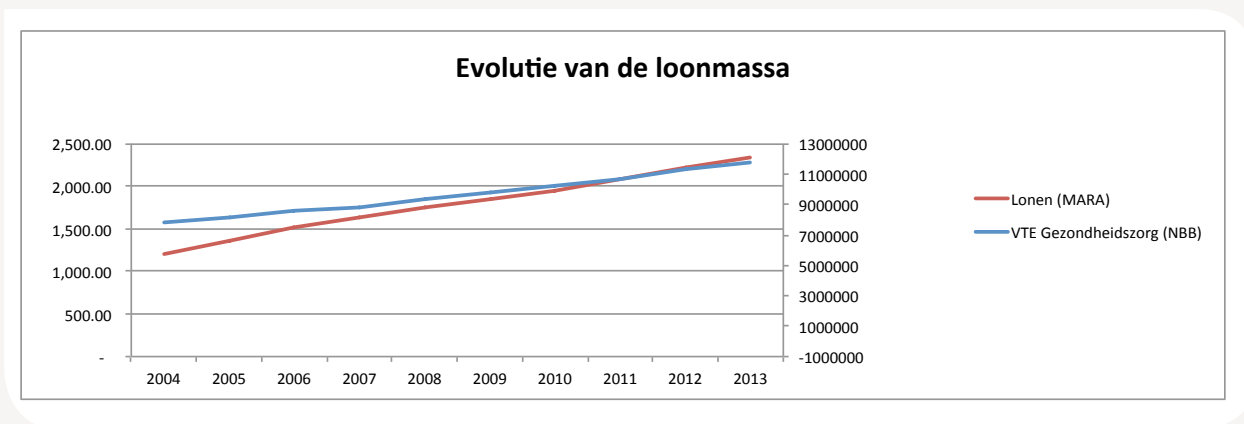
Vanuit de MARA-gegevens kan ingeschat worden dat in Vlaanderen meer dan 42.000 personeelsleden in de sector van de woonzorgcentra zijn tewerkgesteld - wat een loonmassa vertegenwoordigt van ongeveer 2,3 miljard euro.

De evolutie van het aantal VTE houdt gelijke tred met die van de gezondheidssector. Waar de groei nog groot was tussen 2004 en 2006, te verklaren door de diverse tewerkstellingsprogramma's en de reconversie ROB/RVT met de protocolakkoorden, is deze teruggevallen tot het niveau van de gehele sector van de gezondheidszorg⁶.

De evolutie van de loonmassa loopt gelijk met die van het aantal VTE. Dit zou kunnen wijzen op een gelijke trend in de "loonvorming", wat op zich een belangrijke conclusie kan zijn.

⁶ Bron: NBB.

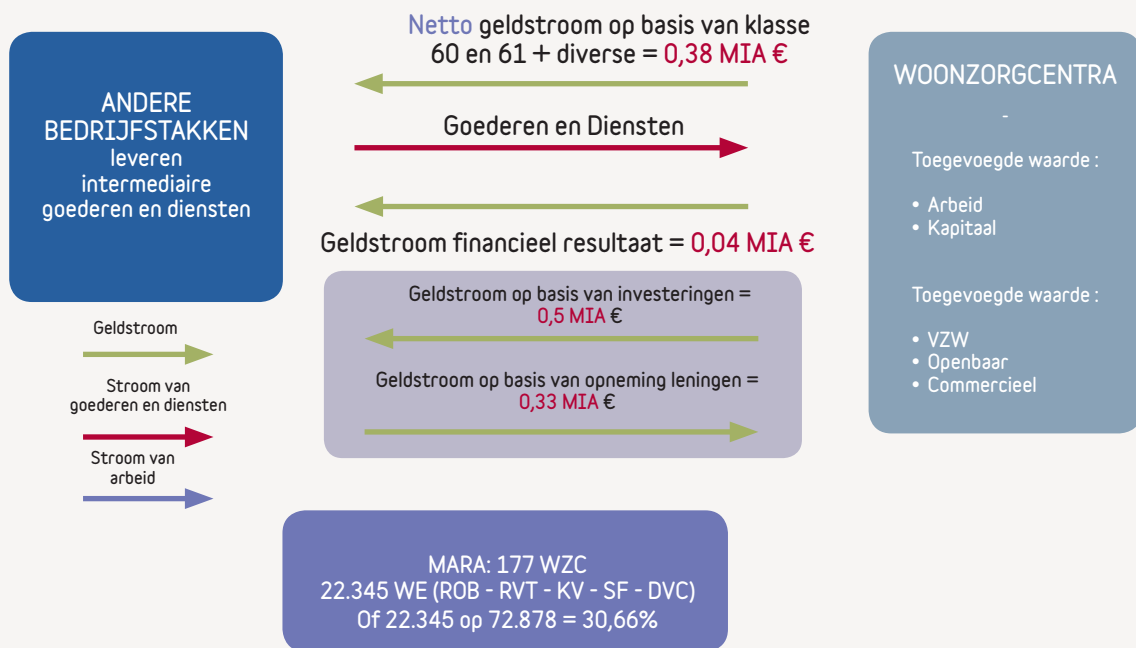
De relatie met de bedrijfswereld: de aankoop van goederen en diensten

De exploitatie van een WZC kan niet zonder interactie met de bedrijfswereld. WZC moeten voor hun exploitatie goederen en diensten inkopen. Aan de hand van de boekhoudkundige rekeningen 60, 61 en 64 (aankoop van goederen, aankoop van diensten en diverse) kan nagegaan worden wat de WZC besteden aan de aankoop van die goederen en wat ze betalen voor de diensten waarop zij beroep

doen. Ongeveer 18% van de uitgebreide omzet gaat naar aankopen en diensten. Het gaat over een geraamd bedrag van om en bij de 0,6 miljard euro. Door de BTW bedraagt de netto geldstroom 0,38 miljard euro.

Schematisch kan de relatie met het bedrijfsleven als volgt worden uitgetekend :

**Schema 3: Macro-economisch studie Woonzorgcentra
De relatie met het bedrijfsleven**

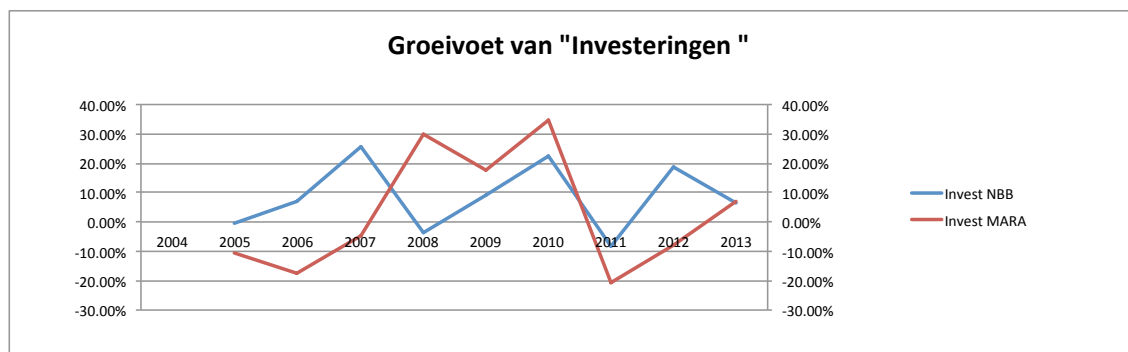
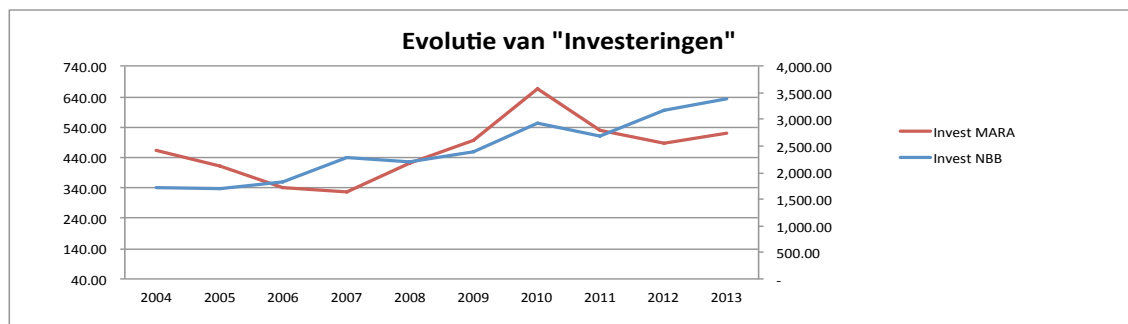
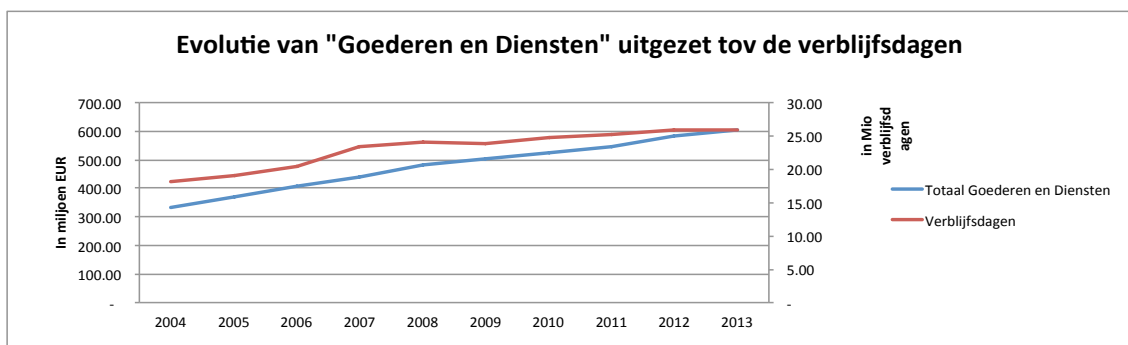
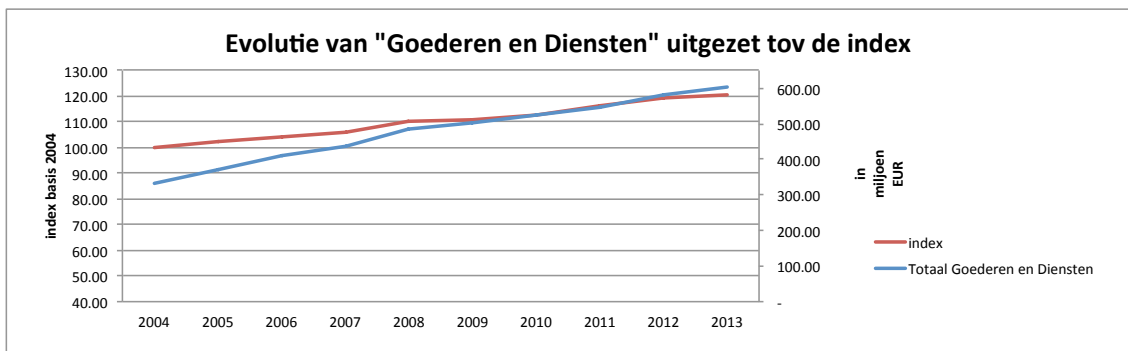
Naast het aankopen van goederen en diensten, investeren de WZC jaarlijks in “vaste activa”, waaronder gebouwen en uitrustingsgoederen. Deze investeringen kunnen berekend worden aan de hand van de mutaties tijdens het boekjaar binnen de posten van het vast actief van de balans van het WZC, inclusief de afschrijvingen. In 2013 werd in de Vlaamse rusthuizen nog voor 490 miljoen euro geïnvesteerd.

Om die investeringen te gaan financieren kan het WZC beroep doen op eigen financiering (autofinanciering) of op vreemd vermogen afkomstig van een financiële instelling of van derden. Dit kan berekend worden aan de hand van de mutaties van het “Vreemd Vermogen” en de uitgevoerde terugbetalingen in kapitaal van de leningen gedurende het jaar. Uit die bewerking kan opgemaakt worden dat ongeveer 330 miljoen euro werd ontleend en bijgevolg dat 160 miljoen euro

werd gefinancierd via eigen middelen (totaal 490 miljoen euro). *Hier moet wel gewezen worden op de manier waarop het VIPA haar subsidies toekent via gebruikstoelagen die vaak door de WZC ook worden ontleend, binnen de 330 miljoen euro.*

De eigen middelen zijn vooral bijeengebracht door de activiteiten van het WZC. Deze zijn terug te vinden in het gecumuleerd resultaat, de toegewezen reserves, provisies en afschrijvingen. Het overgrote deel van de WZC houdt een goed liquiditeitsniveau aan. Hun balansen zijn op basis van het bedrijfskapitaal, de behoefte aan bedrijfskapitaal en de thesaurie goed gestructureerd.

Het VIPA deelt mee dat zij jaarlijks voor ongeveer 75 miljoen euro aan “gebruikstoelagen” uitbetaalt. Met deze toelagen wordt door de WZC een deel van de kredietlasten en kapitaalaflossingen terugbetaald aan de financiële instellingen.

De overheidstussenkomsten

Een derde belangrijke medespeler in de kringloop is de overheid. Er zijn meerdere groepen van geldstromen tussen de WZC's en de overheid :

De overheid als ontvanger

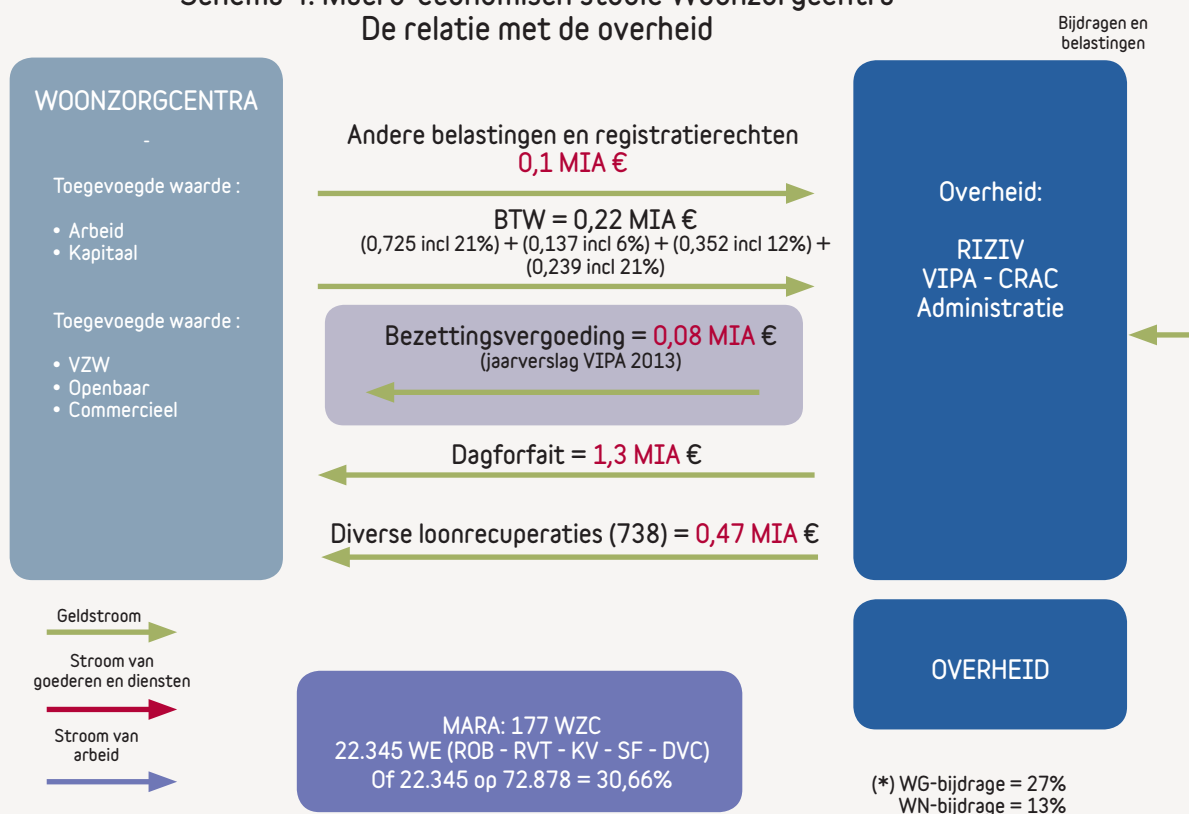
- belastingen en registratie: 11,23 mio euro
- btw-ontvangsten: 220 mio euro
- RSZ-bijdrage: 780 mio euro
- bedrijfsvoorheffing: 430 mio euro

De overheid als betaler :

- bezettingsvergoeding via het VIPA: 75 mio euro
- dagforfait via het RIZIV: 1.300 mio euro
- onrechtstreekse tussenkomsten in loonkosten: 467 mio euro

Deze bedragen mogen NIET met elkaar worden gecompenseerd! Het is duidelijk dat t.o.v. de opbrengsten voor de overheid er zeer diverse andere uitgaven staan die niets met de sector van de WZC te maken hebben. Het is ook duidelijk dat er secundaire effecten zijn, eigen aan alle sectoren die de geldstromen mee onderhouden.

Schema 4: Macro-economisch studie Woonzorgcentra
De relatie met de overheid

Van twee elementen kunnen we hier de evolutie bespreken :

- de evolutie van de dagforfaits (de tussenkomst van het RIZIV in de zorgkosten)
- de evolutie van de diverse loonrecuperaties.

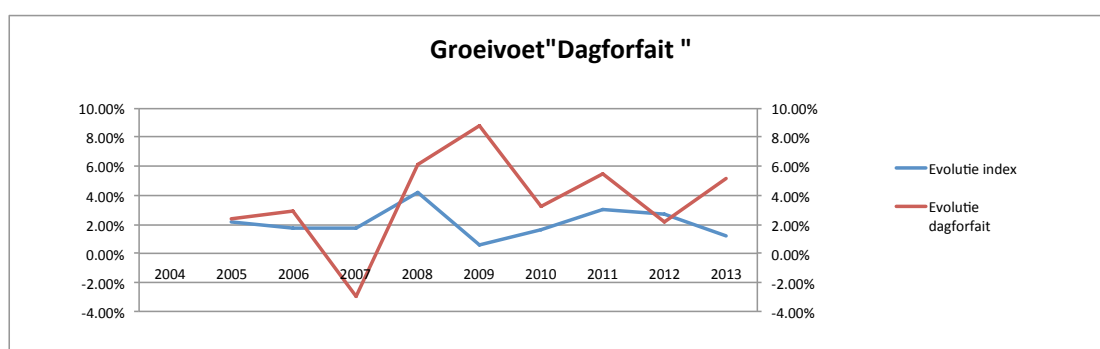
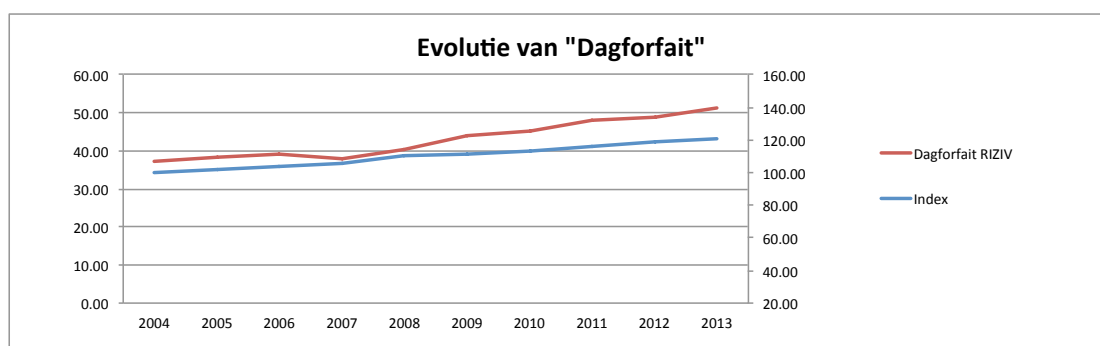
De dagforfaits bestaan uit een geheel van elementen die de zorgkost grotendeels mee financieren.

De evolutie van de stijging van de dagforfaits heeft te maken met twee zaken. Enerzijds zijn er nieuwe bijkomende elementen gefinancierd (vb referentiepersoon dementie) en anderzijds is er de zorgverzwaaring en de nood aan bijkomend zorgpersoneel. (cf. supra).

De sector van de WZC functioneert in het

zorglandschap naast de sector van de ziekenhuizen en de thuiszorg. Op de arbeidsmarkt moeten zij in staat zijn te rekruteren. Via de financiering, wat men het "Derde Luik" noemt, heeft de overheid ervoor gezorgd dat de arbeidsvoorwaarden tussen de ziekenhuizen en de WZC beter op elkaar zijn afgestemd.

Bij de financiering van het zorgpersoneel is de groei mee veroorzaakt door de toename van het aantal gefinancierde VTE en het feit dat de anciënniteit van het zorgpersoneel in de beschouwde periode verder is toegenomen (voor verplegenden van 13 naar 17 jaar en voor verzorgenden van 9 naar 11 jaar).

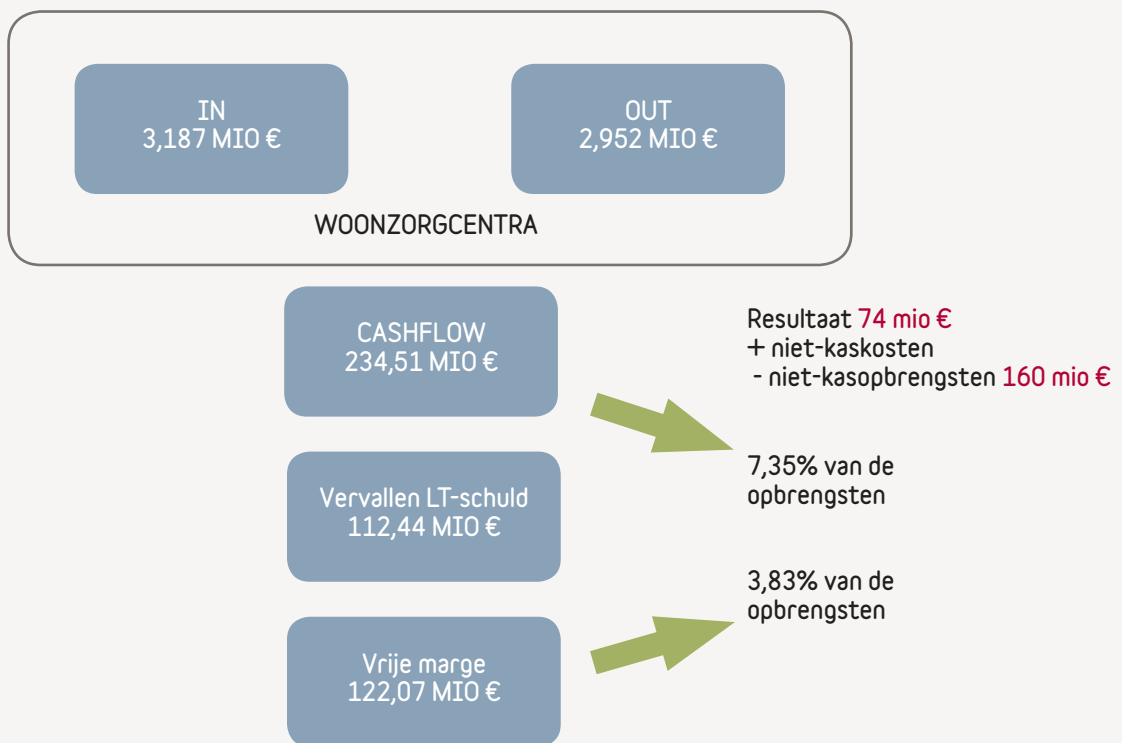

De gerealiseerde cashflow

Bij dit alles kan voor deze geëxtrapoleerde cijfers de cashflow worden berekend worden. Alle inkomende bedragen worden gecompenseerd met de uitgaande bedragen. Het resultaat is de cashflow en deze is voor de sector positief (7,35% van de geëxtrapoleerde opbrengsten). Als van dat

bedrag de "Vervallen langetermijnschuld" wordt afgetrokken, krijgt men de marge op de cashflow. Die bedraagt ongeveer 3,83% van de geëxtrapoleerde opbrengsten. Meteen geeft dit een beeld over de mogelijkheid van de WZC om verdere investeringen te financieren.

Schema 5: Macro-economisch studie Woonzorgcentra
De cashflow en de vrije marge op de cashflow

Besluit

Uit de extrapolaties blijkt duidelijk de groei en het belang van de sector van de woonzorgcentra. Deze sector slaagt erin om het hoofd boven water te houden. De cashstromen zijn in evenwicht en er is zelfs een licht overschot op basis van de cijfers 2013. Er is een marge voor verdere investeringen, al blijft de sector gevoelig voor al te grote schommelingen in de geldstromen, want hiervoor is de marge te klein. Dat de zorgvastgoedsector bereid blijkt om meer en meer in te treden in de sector, kan een win-winsituatie geven voor beide sectoren, mits er goed op elkaar wordt afgestemd. Daarbij is het cruciaal dat de vastgoedkost betaalbaar blijft voor de bewoners.

Voorzichtigheid blijft echter geboden: deze extrapolaties zijn namelijk gebaseerd op een

steekproef van één subsector. Vergelijkingen maken tussen de subsectoren is hierbij uitgesloten. Het ontbreekt vooral aan analytische gegevens om een doorgedreven analyse te kunnen maken. Meer transparantie, vooral op het niveau van de dagprijsvorming, is dan ook meer dan ooit aan de orde. Regelgeving rond het voeren van een analytische boekhouding zou het mogelijk moeten maken om een beter zicht te krijgen op de woonkost, leefkost, zorgkost en beleidskost over de drie subsectoren. Zolang deze data niet beschikbaar zijn, is elke vergelijking tussen de subsectoren echter zo goed als onmogelijk.

Deze studie werd gerealiseerd door
Belfius Research: Geert Gielens en
Renaat Van Der Stock
Pachecolaan 44 - 1000 Brussel

Bijkomende informatie:
Directie Research - Tel.: 02 222 56 10